

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 7—10

БЕОГРАД 1959

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Велић</i> : Поводом Ракићева језика	217
2. <i>М. Сивановић</i> : О језику у једном приказу и поводом тога језика	220
3. <i>Б. Милановић</i> : Употреба предлога <i>код</i> (с генитивом) уз глаголе кретања	227
4. <i>Милош С. Московљевић</i> : У коју категорију речи спада реч „као“?	243
5. <i>Срећен Живковић</i> : Деоба глагола по објекту	250
6. <i>Милија Сивашић</i> : Из акцентологије	257
7. <i>Св. Марковић</i> : Промена туђих личних имена и презимена	265
8. <i>Н. С. Половина</i> : Вуков Немачко-српски речник	274
9. <i>С. Машић</i> : Из Вукова преводња	280
10. <i>Павле Илић</i> : О питању смедеревско-вршачког дијалекта	283
11. <i>И. Гркић</i> : Покретно <i>а</i> на крају неких предлога као диференцијални семантички знак	291
12. <i>Пећар Сладојевић</i> : О рефлексу краткога <i>в</i> иза <i>р</i> у књижевном језику јужнога изговора	302
13. <i>Милић Пешикан</i> : О месту енклитике у реченици	305
14. Језичке поуке	312
15. Регистар	321

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик д-р АЛЕКСАНДАР ВЕЛИЋ
 Секретар Уређивачког одбора — Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
 БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
 Штампана и понесена Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28

УПОТРЕБА ПРЕДЛОГА КОД (С ГЕНИТИВОМ) УЗ ГЛАГОЛЕ КРЕТАЊА

За такву употребу предлога *код* Ђ. Даничић је у својој Србској синтакси (1858) навео неколико примера: Нег' самь коня тражити пошао, | Пакъ се ево кодъ *ѡебе увраѡихъ* (из Рељковићевог Сатира); Те *код цара* на диван *изиђе* и *Код њих дошла* света дева Марија (из Вукових народних песама); Калуђер и ђак *дошли код некакe бабе* да свете водицу (из Српских народних пословица — „речи самога В. С. Караѡића“) и један пример из Гундулићевог Османа с глаголом *куѡиши се*, *sich sammeln*, у имперфекту (*куѡляше се*). Интересантна је Даничићева анализа ових примера: „премда се глаголом *казује* примицање, опет други падеж не показује куда је примицање управљено, него само где то бива“ (стр. 202). Дакле, у оваквој употреби овога предлога Даничић види оно локално значење његово које он има када је у реченици глагол мировања.

Одавде је Ивековић пренео у свој и Брозов Рјечник хрватскога језика, s. v. *код*, примере из народних песама и Пословица заједно с цитираним Даничићевим речима.

У историском речнику Југославенске академије у Загребу обрађивач лексичке грађе П. Будмани ставио је да предлог *код* иде „и с глаголима који значе мицање“. Али одмах у продужетку Будмани наглашава да га тако употребљавају најчешће писци „из мјеста у којима се не разликује мицање од стајања“. Такву његову употребу он затим потврђује примерима. За оне који су из народне поезије, а који се налазе и код Даничића, назначено је у загради да потичу из Пирота и из Црне Горе. Ј. Матовић, писац средине XVIII в., из чијег су преводног дела два примера с глаголима *уљезе* и *доходи*, био је пореклом „из Доброте државе которске“; друга два с глаголским облицима

нијеси дошао и дојрије из Љубишиног су језика. А онда Будмани додаје да тога „има и другдје“ и да сâм зна да се тако „говори и у Биограду“. Што се тиче примера из језика Вуковог: Кад дође у Београд, он одјаше код владике . . . (Даница за 1829, 10) и [Он се нађе у невољи и отишавши] *йриби се код једнога човека . . .* (из Новог завјета) — мислим да им овде није место. Први је наведен и код гл. *одјахайи*, коме се ту даје значење „јашући доћи, стићи камо“. Међутим, код Вука, у његовом речнику, тај глагол има само значење „одјакати с коња, absteigen, descendo ex equo“, и зависном падежном синтагмом *код владике* означено је место где је таква радња извршена у прошлости. У другом примеру рефлексивни глагол *йрибиши се*, употребљен у аористу, с пренесеним је смислом и може значити „настанити се“, „наћи боравиште“, „привити се“ и сл. И у Вуковом речнику прва му је допуна „код кога“. Уз глаголе који изразито значе кретање Вук није употребљавао генитив с предлогом *код*. То сведочи Маретићева Граматика и стилистика хрватскога или српскога књижевног језика, која садржи богат материјал баш из његових дела. Нити тога има код Ј. Вуковића у опису говора Дробњака, одакле су Букови блиски преци дошли у Србију (ЈФ књ. XVII).

За савремени књижевни језик нарочито је значајно оно што је о овоме рекао Т. Маретић у свом Језичном савјетнику (1924). Тамо стоји: „код, *zu*, на питање: камо! је пров[инцијализам]“, и за то је дат пример: *идемо код Пејровића*. Маретић је томе додао: „*боље к Пејровићу*“. Јасно је да се изразом „боље“ у овом случају препоручује датив с предлогом *к*; али, с друге стране, то исто такође значи да ту може остати и предлог *код* с генитивом. Ипак се ја не бих смео усудити да тврдим да је овај наш велики граматичар и лексикограф и истакнути језички стручњак тако мислио о томе. Као одушевљени и одани „продужавалац“ традиција Вука Караџића, који је наш савремени књижевни језик извукао из живих, народних говора, он у овој својој практичној књизи није, наизглед, строго осуђивао ни многе друге провинцијализме. Притом као да нам ништа не смета што је у „приступу“ рекао да од провинцијализама иду у књижевни језик само они који су му заиста нужни (стр. XXIII), „за које нема у њему или никаквих замена или нема

добрих, а све оно што се може добро заменити, то треба одбаци“ (с. XIII).

Али је још важније указати на оно што је после тога написано о употреби предлога *код* с генитивом у синтаксичкој вези с глаголима који значе кретање.

Тако је у овом часопису (НЈ год. I, 1933, стр. 86) дата једна »језичка поука«, у којој се исправља реченица „... *оде код лекара*“ јер је у њој погрешно употребљен предлог *код* — „место намерног датива“ („... *оде лекару*“). И за такву употребу његову вели се да је неправилна и да је „треба избегавати“.

Затим се у Граматици хрватскога или српског језика од И. Брабеца, М. Храста и Ср. Живковића (II изд. Загреб, 1954), која — како је речено у предговору — „обухваћа књижевни језик којим се данас пише и говори“, у одељку о синтакси падежа, на 213-ој страни, налази напомена где се каже да предлогом *код* „не ваља означивати циљ кретања: *Идем код Владе. Долазио је јуче код тебе*“; уместо *код* с генитивом ту треба узети датив сам или с предлогом *к*.

Исту ову напомену цитира и Стјепан Влаховић у свом чланку *Идем Влади или Идем к Влади?* («Језик» год. II, 28) и вели: „Заиста је погрешно приједлогом *код* означивати циљ кретања...“

А прошле године изашла је књига професора М. С. Лалевића: *Како се каже—како се ишше?* — која претставља покушај да се „на особит начин“ изнесу и објасне многобројна и разноврсна спорна питања, граматичка и правописна, у нашем књижевном језику. Међу њима је и ово питање употребе предлога *код*, илустровано у облику импровизованог разговора на примеру *Дођи код мене* (стр. 174—177). Лалевић сматра да онај који тако употреби овај предлог чини грубу и тешку, неопростиву грешку, „крупно“ грешки јер то није правилно. На другом месту, на стр. 257-ој, износи опет такву „грешку“: *оде код другарице*, што, по његовом мишљењу, никако не ваља, него треба рећи: *оде другарици*. А пишући пре тога у овом истом часопису (н. с. књ. VI, стр. 177) о језику и стилу у Ћосићевим Коренима, он синтаксичке везе *ући код* ... и *доћи код* ..., нађене у овом роману, убраја у некњижевне и неправилне везе речи, које као такве „не можемо прихватити“.

Врло често се, дакле, одлучно устаје против овакве употребе предлога *код* у књижевном језику јер се сматра да је погрешна, неправилна. Граматичари који се на њој задржавају сви је као такву оцењују.¹ Из тога излази да она нарушава граматичку правилност нашег језика. А све то значи да се та употреба не може допустити у говору школованих људи и у њиховом писменом изразу.

Међутим из опште употребе овога предлога с глаголима кретања стиче се друкчији утисак. И зато сам ја узео да покажем како на ово питање треба гледати.

Да видимо одмах где се јавља и колико се употребљава предлог *код* с генитивом именице када је у реченици тиме означен циљ кретања које се исказује глаголском речју у предикату.

У поменутој »језичкој поуци« речено је да је употреба предлога *код* у таквим случајевима готово истиснула намерни датив у неким нашим крајевима. Колико је мени познато у косовско-ресавским говорима, у које спада и говор мога родног краја, у зависности од глагола са значењем кретања употребљава се искључиво овај предлог са својим падежом. У Речнику косовско-метохиског дијалекта Гл. Елезовића, s. v. *код*, налазимо пример: Сама сам *ишла код господара*. На другој страни, у говору Црмнице (Црна Гора), према Милетићевом опису, предлог *код* врши службу предлога *к* „који је додуше такође познат, али је доста редак“.² Баковачки Срби, чији је говор испитао професор Стевановић, место генитива употребљавају датив неких заменица и уз предлоге, међу којима је предлог *код* у примеру: *Пришла код њојзи, код онојзи*.³ Стј. Ившић пише за посавски говор да се у његовом источном делу предлог *код* „чује кадшто мјесто *к*“.⁴ П. Сладојевић у својој расправи о

¹ Ј. Вуковић је у Граматици српскохрватског језика за VII раз. осмог год. школе (Сарајево 1958, 99) навео за потенцијал и пример: *Кад сам био болестан, моји другови би сваки дан дошли код мене, а за инфинитив уз глаголе непотпуног значења: Хтио сам доћи код тебе*. Пошто о таквој употреби предлога *код* нема код њега ни речи, највероватније ће бити да је ове примере узео из своје говорне праксе и не помишљајући притом да ли они као такви одговарају садашњим граматичким захтевима.

² Др Бранко Милетић, Црмнички говор, Срп. диј. зб. књ. IX, 509.

³ М. Стевановић, Баковачки говор, Београд 1950, 141; исп. и код Гл. Елезовића пример: *А ти код њој дође* — са ознаком да је забележен у Пећи.

⁴ *Стјепан Ившић*, Данашњи посавски говор, Рад књ. 197, 116.

имперфекту (ЈФ књ. XX, 222) наводи и овај пример из свога говора (Никшић): Шћаше он *доћи код нас*, па сједи и причај до поноћи.

Оваква употреба предлога *код* у појединим крајевима нашега језика потврђује се и у текстовима различитих народних умотворина, нарочито оних у прози, наравно под претпоставком да су верно забележене. А такве су, на пример, многобројне кратке приче које је у прошлом веку Вук Врчевић⁵ скупљао у народу кроз Боку Которску, Црну Гору, Далмацију и Херцеговину, јер је, како сам каже, сваку својим ушима чуо и записао у дијалекту од речи до речи. У њима се поред датива с предлогом *к* употребљава у истој синтаксичкој функцији и генитив с предлогом *код*. То показују ови примери с првих педесетак страна књиге:

— Кад је шјутри дан било, *йође* и први *код другога* на вечеру ... (1); — Цар му то допушти, а он *йође к ђевојци*, па јој каже ... (4); — ... па *йође код сеоцког сѣарог кнеза* да га упита коју ће (51); — ... те се они договоре како *би йошли* на свадбу *код младожење* да се наједу ... (35): — ... некакав везир позове једнога кнеза ... говорећи му да *би йошао к црногорскоме владици* ... (22); — Некакав човјек ... опремио се на војску, па при поласку *йошао код своје жене* (15); — Одговори му они чоек: *кад сам ја код тебе дошао* вечерас на вечеру, молим те *дођи* и ти *код мене* ... (1): — ... па јој каже ... да је чуо за њезину муку, па да је *дошао к њој* обучен од човјека грјешника ... (4); — А *кад дође код некаква човјека* ... , упита га откуда је ... (26): — ... а *кад дођоше к њему* господа, упиташе га *зачуђени* (11); — *Дође* некакво циганско дијете *код једне хришћанке* на конак ... (33); — На месне покладе *дође* Циганин *код некаква раје* касте да се наједе ... (35); — *Дође* некакви хоџа у село *код свог чийчије* на конак ... (48).

И на другим местима могу се у народним приповеткама срести слични примери. Да наведем неке.

— Кад *дођу код цара*, јаве му несрећу (Вук Ст. Караџић, Српске нар. приповијетке, Беч 1870, 251); — *Ходи*

⁵ Српске народне приповијетке, скупио Вук Врчевић, Београд, 1868.

унутра код мене... Овај уђе унутра код њега... (Српске нар. прип., антологија, приредио В. М. Јовановић, Београд 1932, 16, прип. Баш-Челик); — ... немамо шта радити, па смо дошли код њебе да штогод зарадимо (исто, стр. 51, прип. Грбо..., из Херцеговине); — Везир му рече: послао ме цар да идеш код њега (српска нар. прича, из збирке Новице Шаулића, Полетарац бр. 3, 1954-5, 9); — Кад је ишао свети Саво по земљи, дође код једнога сељака... (Српске народне приче, из збирке Н. Шаулића, Београд 1931, 64, из Херцеговине); — Једнога дана добије врач од цара позив да одмах дође код њега... (Златна бубица, нар. приповетка, Бос. Вила год. XXVII, Сарајево 1912, 320); — Пошао Херо код цара и понио му у пешкеш један кошниц крушака... (Јаша М. Продановић, Антологија нар. приповедака, Београд 1951, 320).

Из народних песама имам свега два примера:

— А кад путаљ код дружине дође, | Мртав Суљо паде са путаља (Вук Ст. Караџић, Срп. нар. пјесме књ. IV, Беч 1862, 329, песма поп Драговић и Марко Таушан); — Ја ћу тамо код књаза ходићи | И с Турчином кавгу заметати... (исто, књ. V, Беч 1865, 145, песма из Херцеговине).

Овде треба да изнесем и примере нађене код П. П. Његоша, Стј. М. Љубише, М. Миљанова и проте М. Ненадовића, јер су ови наши књижевници познати и по томе што су писали „народски“, онако како се говори у крају одакле потичу пореклом: Његош — на петњишком дијалекту, Љубиша — језиком својих Паштровића (Црногорско Приморје) а Миљанов — племена Куча (такође Црна Гора), прота М. Ненадовић — говорним језиком ваљевског краја.

Дошли су данас код мене неки Пипери од наше Крајине... (П. П. Његош, Писма I, Београд 1951, 50; на стр. 93: Дошао је к мени Мојсеј Вуков Свјетлоћа); — ... А што нијеси, рече, дошао прије код мене... (Стј. М. Љубиша, Приповијести, Дубровник 1875, 12), — Ја велим да ме пустиш — настави Стеван, да њођем код Бемба на Бојану... (Цел. дела I, 215); — Они њођоше на Скадар код везира (М. Миљанов, Дјела, Београд 1947, 57); — Не смејући Афиз прско Мораве на Карађорђа, он њошље три

Турчина код *Миленка*... (прота М. Ненадовић, Мемори, Београд 1951, 184).

Ипак оваквих примера код њих нема много.

За књижевни језик Стј. Влаховић је у наведеном чланку рекао да овај предлог овако употребљен „сусрећемо често, и у говору многих људи...“ А о томе такође налазимо и код М. Лалевића, у његовом замишљеном разговору са особом која је „неправилно“ употребила предлог *код*: она се чуди што је он исправља у томе јер је у Београду и рођена и школована и друкчије није чула него тако како је и сама рекла (истицање моје — Б. М.). Јасно је, не можемо се сложити с тим да је у нашем највећем културном и књижевном центру баш тако као што је овде претстављено. Али је једно сигурно: у обичном, свакодневном говору у Београду и у разговорном књижевном језику уопште употреба предлога *код* о којој је реч врло је честа и као да постаје све чешћа. А тиме је већ знатно потиснуто оно што на том месту тражи граматика. Није нимало тешко дати примере за то. Има их напретек. Ја ћу навести само неколико, које сам узгредно чуо од лица из разних крајева.

— Замерам му што *не иде код Павла*; — Сутра *идем код адвоката*; — Ја сам пре неки дан *ишао код њих*; — Прво, *нећу ићи код њих*, а друго...; — Да сам знао, ја бих *оишао код ректора*, и ствар би била готова; — Недељом жена *оде код својих пријатељица*...; — Требало би *оићи код њега*; — Ја *одох код лекара* да се прегледам; — Чим он *отиде*, професор *уђе код мене*; — *Дођиће код мене*, па да слушамо заједно радио; — Пре него што сам *дошла код вас*, ишла сам на пијац.

Међутим, тако се не може рећи и за писани језик. У њему ова употреба предлога *код* није заступљена у тој мери. Можда то значи да се при писању више поштује оно што прописују граматике и да стечено граматичко знање потискује често оно што се носи из матерњег говора. Па ипак, овај предлог употребљен у реченици с глаголом кретања није редак код писаца. Ја сам без нарочитих тешкоћа дошао до таквог материјала. А та чињеница је значајна и вредна пажње. Највише примера имам с простим имперфективним глаголом *ићи* и с глаголима који су сложени од *ићи* и префикса: *ио-* (*иоћи*), *ои-* (*оићи*), *у-* (*ући*) и *до-* (*доћи*) и

који су, према томе, по виду перфективни; међу ове глаголе иде и сродни глагол *долазити*. Износим их одвојено за сваки од ових глагола.

Примери с глаголом *ићи*:

— Ја, бога ми, знам куда ћу. — Ја *идем код Маџије Бенадића* (Л. К. Лазаревић, Приповетке св. I, СКЗ, 162); — Па у име Бога — одговара Ивић Спири, и окрете се унутра кафани, те рече да се *иде код Сиве берберина* за клупу (Радоје М. Домановић, Цел. дела књ. I, 153); — Чеда. Чујте, мајка, ја више нећу да слушам те ваше савете. Те *идише код ове министарке*, правите визиту, те *идише код оне министарке*, правите визиту (Бранислав Нушић, Одабране комедије, Нови Сад—Београд 1957, 55), — Живка. *Ићи ћемо заједно код моје кројачице* (исто, стр. 89), — Чеда. *Идем код Анке* у собу (исто, стр. 127); — *Ићи ћу код баба Сјанојке...* (Душан Радић, Село, СКЗ, 166); — Епитроп Таса вели: „*Иди код ђоја Јакова...*“ (Анђелко М. Крстић, Приповетке, СКЗ 314, 163); — Чико, све ће ти се платити. *Иди код оне господоде* горе и нека ти они даду написмено (Стеван Ј. Јаковљевић, Српска трилогија, први део, Београд 1938, 74); — *Ишао сам код њега*, у његов атеље (Душан Костић, Политика, 22 фебр. 1958, 6); — *Идемо код Самашара*, говорио ми је Луис Антонио... (Политика, 1 март 1958, 9); — Али кад је чула *код кога* желим да *идем*, направи снуждено лице (Никола Лекић, Политика, 29 март 1958, 5); — *Ишао је са мном код мајичара* у префарбаној униформи... (исто, 13 април 1958, 11).

С глаголом *иоћи*:

— Ето, *иошао сам код њвоје мајке* да те просим (Никола Трајковић, Ђоса, Београд 1926, 63); — Књаз Никола им нареди да *иођу код Андрије Јованова...* (Мићун М. Павићевић, Црногорци у причама и анегдотама књ. III, Херцег-Нови—Котор 1929, 134), — Сјутра дан... *сердар Јоле иође код војводе Мирка* (исто, књ. XIX, Загреб 1939, 43); — Обично, у јутру, чим би се Мита дигао, и као увек *иошао* у дућан *код оца*, мајка би му... испоручила

то што би му отац наредио да уради (Борисав Станковић, Стари дани, СКЗ, 103); — ... Пјер Брасер прича да је један његов пријатељ *ишао код лекара* да изврши анализу крви ... (Политика, 21 дец. 1958).

С глаголом *ойтићи*:

— Небо га не видело ... *Оде код цара*, а за њиме као верни другари зли саветници ... (Ђура Јакшић, Приповетке књ. I, СКЗ, 153); — Када *одох код ње*, она ме једва дочека (Борисав Станковић, Нечиста крв, СКЗ, 58); — Агатон. Копкало ме па сам *ойтишао и код самог ситара-шељског судије* ... (Бранислав Нушић, Одабране комедије, Нови Сад—Београд 1957, 242); — *Ойтишао сам код једног нашег суграђанина* ... (Д-р Ксенија Атанасијевић, СКГл. књига VIII н.с. Београд 1923, 107); — *Ойтиди код Сире дућанџије* (Анђелко М. Крстић, Приповетке, СКЗ 314, 162); — Али је ипак *ойтишла код мајере* ... (Емил С. Петровић, Кругови на води, Београд 1938, 79); — *Ойтишао сигурно у Дубровник код браћа* (Слободан Марковић, Политика (за децу) од 13 фебр. 1958); — ... Наговорили [су] хаџију да *оде код њријашеља* у суседно село ... (Политика, 21 март 1958, 7); ... Замоли двојицу муштерија да *оду код неког другог брице* ... (Никола Лекић, Политика, 4 април 1958, 5); — Непосредно после њега *ойтишли су* ... њени вршњаци, Југословени *код својих*, у домовину (Политика, 13 апр. 1958, 10); — На мрс су млађи *ойтишли код бабе, код деде, или код најситарије шетике* — у кућу најближег и најстаријег сродника (Војин Шантић, Политика, 1, 2, 3 и 4 мај 1958, 6); — Данас је бивши премијер Антоан Пине *ойтишао код генерала* (Л. Давичо (?), Политика, 6 јун 1958, 2); — *Ойтишао је код карахазнадара* и обавестио га (Б. Радовановић, Борба, 22 јул 1958, 8).

С глаголом *ући*:

— Беда, кад Арсен *уђе код њега*, сеђаше сам у соби (Л. К. Лазаревић, Приповетке св. I, СКЗ, 172); — У том је *ушао код ње „браца“* јој, Ита ... (Борисав Станковић, Стари дани, СКЗ, 140); — *Уђе* и она у собу *код*

мајере (Борисав Станковић, Нечиста крв, СКЗ, 57); — Алекса. Хтео сам да *уђем код њега* па рекох... (Бранислав Нушић, Одабране комедије, Нови Сад — Београд 1957, 197); — Почесмо се гурати који ће први *ући код баба-Ситане* (Глиша Бабовић, Дедине приче, Београд 1952, 36); — ...Као да прашину стреса момак пре но што *код девојке уђе* (Богдан Чиплић, Дивље јато, Нови Сад 1952, 54); — Једног јутра *ушао је код њејке* у собу... (Саша Борисављевић, Политика (за децу), 3 април 1958); — С два капетана из штаба *ушао сам код команданта*... (Политика, 11 дец. 1958, 4).

С глаголом *доћи*:

— Један прича како је једном момку из другог села — који је *код њих* на прело *дошао* — свезао руке наопако (Јанко М. Веселиновић, Сlike из сеоског живота св. I, СКЗ, 23); — И после кад би јој мајка *дошла код ње* у собу, сама би Аница, сажалевајући мајку, равнодушно је питала... (Борисав Станковић, Стари дани, СКЗ, 156); — Али кад *дођосмо код њих*, све је било мирно (исто, стр. 117), — Ето баш данас *дошла код мене*, да купи нешто (исто, стр. 113), — Колико би пута у пола ноћи *дошла код нас*, бежећи од пијана старца... (исто, стр. 31), — Кад се сви искупише, *дођоше њих* неколико у собу, *код мене*, те пробудише матер (исто, стр. 4); — Мора ловац најпосле нагребусити, вели тетка Синђа... која такође *беше дошла код Анђе* да иште мало траве од изеди (Милован Ђ. Глишић, Приповетке књ. I, СКЗ, 119); — Извините, госпођо, ја сам сад у послу. Кроз четврт сата ја ћу *доћи код вас* (Милутин М. Ускоковић, Дошљаци, СКЗ, 135); — *Дођи код мене*, да видиш нешто (Вељко Петровић, Приповетке, СКЗ, 185, 54); — Кад удари Немац на Руса, *дође ти код мене* Вуксан... (Добрица Ћосић, Далеко је сунце, Београд 1952, 49); — Трчи код Саве, нека одмах *дође код мене* (Богдан Чиплић, Јаруга, Београд 1953, 78); — И можда би он према тој кућици од стакла задржао један миран и донекле равнодушан однос да једног дана *код њега* није *дошао* његов пријатељ... (Драгослав Грбић, Кућа од стакла, Политика, 27 април

1958); — Сутрадан *дошао је код мене* један човек (Тихомир Илић, Прича о псу, Политика, 17 авг. 1958, 18); — ...Једног јутра позвала ме је да хитно аутомобилом *дођем код ње*, у њен стан ... (Ели Финци, Политика, 7 април 1958, 5); — Ако *дођете* у Словенију *код њријашеља* ..., пазите добро шта радите ... (Никола Лекић, Политика, 1, 2, 3 и 4 мај 1958, 8), — Будите без бриге, кад *дођете код мене*, добићете најбоље (Н. Лекић, Политика, 6 окт. 1958, 3); — Следећих дана *дошли* су у протоколарну посету *код новог шефа* ... (Љуба Поповић, Политика, 23 март 1958, 9); — „Ајзенхауер би требало да *дође код мене*“ (Мирослав Радојчић, Политика, 9 нов. 1958); — *Перић је дошао код мене* ... (Политика, 28 фебр. 1958, 7); — На дан злочина њих две *дошле* су изјутра *код Славка* (Политика, 4 март 1958, 6); — ... гост у овом граду, који је са супругом *дошао код оца* да проведе годишњи одмор ... (Политика, 10 јул 1958, 7); — Године 1807 *дошао је код Карађорђа* руски дипломатски агент Родофиникин (Б. Радовановић, Борба, 22 јул 1958, 8); — *Дошао код мене* са албумом (Душан Савковић, Политика, 4 дец. 1958, 7).

С глаголом *долазити*:

— Тако исто и остали сељаци ... и даље су *код њих долазили* ... (Борисав Станковић, Нечиста крв, СКЗ, 28); — Тога дана знао је да ће имати много посла у уредништву, па је рекао Зорки да *не долази код њега* ... (Милутин М. Ускоковић, Дошљаци, СКЗ, 146); — „Све што не ваља и што је прошло „Срем и трем“ *долази код нас* да му ми помогнемо (Богдан Чиплић, Јаруга, Београд 1953, 22); — То је онај чика који почеше *долази код нашег суседа* (Стефан Ускоковић, Чибук, Политика, (за децу), 10 јул 1958); — Краљ Фарук *долази код нас* ... (Васа Поповић, Политика, 23 март 1958, 9); — ... а ко је то *долазио* прошле среде *код тебе* ... (Никола Лекић, Политика, 17 авг. 1958, 11), — *Долази код мене* свако јутро на бријање ... (Н. Лекић, Политика, 4 апр. 1958, 5); — Па сад ви гледајте ко-

лико странака код њих долази... (Политика, 23 март 1958, 10).

Има још доста сличних глагола уз које се у реченици такође може наћи генитив с предлогом код. Ја ћу овде поменути ове: *одвези*, *сврайиши*, *навраиши*, *враиши*(се), *ојрчаш*, *ујуиши* се, *јуишоваи*, *јослаи*. — и навешћу за сваки од њих само по који пример.

— Одведи овога код *Радојуга*..., рече она Николи (Светолик П. Ранковић, Цел. дела књ. III, 193);— *Одвео* је муж код једног лекара, па код другог... (Миливоје Ристић, Очи, Београд 1938, 11); — Страхина помисли и нехотице, да би добро било да се *свраи* мало код *Пурка*... (Милован Ђ. Глишић, Приповетке књ. I СКЗ, 69); — Дум Фране на путу *свраи* код *Пулеза*... (Иво Ђипико, Са острва, СКЗ, 131); — Уз разговор *свраи*ли код *Ђуре Ћоравог* (Душан Радић, Село, СКЗ, 156); — Да ли да *навраи*м код њих — размишљао је Никола... (Воја Царић, Бели вук, Сарајево 1954, 58); — Продавац грамофонских плоча, код њега чешће *навраћам*, исприча ми занимљиву причу о кројачу... (Вук Трнавски, Политика, 5 апр. 1958, 5); — Онда се опет *враи*шио код својих *Енглеза*... (Стеван Ј. Јаковљевић, Српска трилогија I, Београд 1938, 493); — Одмах после свадбе узбуђено дете *ојрчало* код своје маме... (Борба, 10 јун 1958, 3); — Одмах се *ујуи*шио код Пфлимлена (Политика, 6 јун 1858, 2); — Радница, која *јуишује* код својих *рођака*... (Драгослав Грбић, Борба, 21 окт. 1958, 4); — Затим су ме родитељи *јосла*ли код његове *шећке Ане*... (Воја Царић, Бели вук, Сарајево 1956, 23); — Испричао је пред судом да је после туче *јослао* службеницу код *др Штереновића*... (Политика, 19 март 1957, 7).

Одавде се, мислим, може видети да је ова употреба предлога код доста обична код наших писаца, између осталих и код оних чија се уметничка дела у погледу језичке правилности сматрају као беспрекорна (Лазаревић, Глишић, Веселиновић, Ранковић, Домановић). Примери такође показују да тога има и у највећим београдским дневним листовима, не само у разним мањим написима него и у онима које су дали наши истакнути и

врло познати журналисти. Овакву сам констатацију засновао на примерима за предлог *код* кад је он употребљен у вези са *ићи* и с глаголима који су с њим сложени: *иоћи*, *ојићи*, *ући*, *доћи*. Ти су глаголи много више у употреби него остале речи исте категорије којима се казује какво кретање или „мицање“. Зато и држим да се на основу материјала који сам навео може говорити о овом питању. И то најпре треба показати да ли је оваква синтаксичка веза предлога *код*, коју, дакле, срећемо код писаца и на коју често наилазимо у нашој репрезентативној дневној штампи, а која је и у народу у врло широкој употреби, оправдана у данашњем књижевном језику, или су у праву они граматичари и други језички стручњаци [који је одбацују као неправилност. О томе би се могло казати ово.

Употреба предлога *код* с генитивом уз наведене и сличне глаголе претставља заједничку особину многих народних говора на територији штокавског дијалекта. Таквом су употребом захваћени и они најновији или најмлађи, од којих је у прошлом веку добијен савремени књижевни језик. Одатле је она незадржљиво продрла у свакодневни разговорни језик нашег градског становништва и школованих људи уопште. И можемо рећи да су претставници тог, саобраћајног језика усвојили такву употребу овога предлога. Они га тако неће употребити само онда кад свесно настоје да не отступе од постојеће граматичке „норме“. Међутим, друкчије стоји ствар када је у питању књижевни писани језик. Пре свега, он је у резултату свога слободног, природног и полетног развоја „знатно прерастао“ говоре које је Вук положио у његове темеље и „не поклапа се више с одређеним нарјечјем“ (П. Скок). Из тога излази да данас за једну језичку црту није довољно установити извесну обимност њене употребе у народу да би она могла постати и општом књижевном цртом, већ да сада у првом реду треба тражити да се јавља код већине добрих писаца. Може се рећи као сасвим сигурно да се предлог *код* с глаголима кретања не употребљава толико да би такав услов био задовољен. Јер, на првом месту, има књижевника — и њихов број није мали — код којих ћемо узалуд тражити овај предлог у таквој употреби. Има се утисак да се они упорно и доследно држе онога што је ту једном утврђено и одређено као правилно за наш књижевни језик. Затим би дошли други код

којих су примери за то толико усамљени да нам се чини као да су настали случајно или можда омашком. А кад сам напред рекао да предлог *код* у тој употреби није редак код многих наших писаца, ја сам, разуме се, притом мислио на оне у чијим делима таквих примера има више; и у њима се они појављују овде-онде. Али и код њих је датив стандардни падеж за означавање циља кретања. И то треба нагласити. Према томе, оваква употреба овога предлога ограничена је унеколико и у једном и у другом смислу — и што се тиче самих књижевника и што се тиче њене заступљености у језику оних од њих који је имају у своје осећању.

Али ја сматрам да на ово треба гледати и с друге стране. Наиме, када се зна да се код писаца и у дневној штампи релативно лако налазе потврде за ову употребу, онда из тога излази као несумњиво да је она већ прилично ухватила корена и у књижевном језику. И ван сваке је сумње да ће се у њему и на даље све више ширити јер је за то увек жив потстицај говорног књижевног језика и народног, који су његова стална основица и где је оваква употреба предлога *код* увелико преовладала. Тиме је она изгубила карактер покрајинске особине и као таква по неопходности се намеће књижевном језику. А већ је истакнуто, према датом материјалу, да се јавља и код наших познатих књижевника који су писали узорним језиком. О томе се мора водити рачуна. Затим, ми је свуда чујемо у говору, и постала је толико уобичајена да се ништа не противи нашем савременом језичком осећању. Ни тај моменат не би требало испуштати из вида. И ако се сада узме у обзир све што је овде изложено о овој употреби предлога *код*, онда је тешко придружити се онима који је гоне из књижевног језика уверени да се тиме залажу за што потпунију граматичку правилност његову, а уствари у овом случају чине нешто што није много у духу његовог несметаног развитка.

Толико о томе. Питање је сада како је дошло до тога да се предлог *код* употребљава и уз непрелазне глаголе кретања, дакле, у служби која се приписује дативу, кад му је основно значење чисто локално: њиме се најчешће казује „близина“, одн. да се неко или нешто налази или се нешто догађа у непосредној близини онога што означава реч у генитиву; другим ре-

чима — шта стварно омогућава такву његову употребу. Ако је истина да је она спонтано поникла у нашем народном језику, а није пресађена са стране, онда неоспорно мора бити језичког оправдања за то. Да би се објаснила оваква употреба предлога *код*, пре свега, треба потсетити да се уз глаголе кретања овај предлог по правилу употребљава с генитивом имена лица или с генитивом личних заменица којима се на лица упућује. А пошто је и субјекат као вршилац глаголске радње такође неко лице, значи да су реченичним остваривањем та лица у међусобном „просторном“ односу. Уосталом, тако је исто и кад је ту „датовна форма“. Ово више као узредна напомена.

Већ је речено да се оваква употреба овога предлога највише јавља с глаголима који су сложени од префикса и гл. *ићи*, као и са самим тим глаголом. Потребно је истаћи да су најбројнији примери с глаголом *доћи*; њих управо има толико колико и примера са свим осталим глаголима ове групе, иако их овде нисам у тој сразмери навео. Ја не мислим да је ово случајно тако или да је тако зато што *доћи* као реч има можда већу реалну примену у језику, него се разлог за то налази у самом значењу овога глагола. То је значење такво да кад је реализовано ствара могућност за употребу генитива с предлогом *код* место датива. *Доћи* је перфектизован глагол: префикс *до* ограничава радњу имперфективног глагола *ићи* на један и то завршни тренутак њен. У Рјечнику загребачке Академије (s. v. *doći*) дато му је значење: „свршити мицање, ход, кад онај или оно што се мице буде на мјесту ка којему је мицање било управљено“. Овај други семантички моменат добија пуну светлост кад је глаголска реч употребљена у облику којим је исказана прошла радња. А примери показују да се она остварује обично у једном од тих облика (перфекат, аорист или наративни презент). У тренутку кад је извршена радња овога глагола њен циљ је постигнут и субјекатско лице већ се налази на том одређеном месту. Жива претстава о таквој резултативности глаголског значења подлога је за употребу предлога *код*. На питање како ће се уз *идем* изразити циљ кретања ако је то — лице а како уз *дошао сам*, мени су многи, који иначе говоре књижевним језиком и довољно познају његову граматику, одговарали, на пример, *идем оцу*, али *дошао сам код оца*. Према обавештењу, тако ће се казати и у народном го-

вору ужичкога краја. Што је М. Радојчић написао: Зашто *није дошао* директно *мени* — а пре тога је уз исти глагол употребио предлог *код* с генитивом (наведено међу примерима), то је свакако зато што је прилогом *директно* и формално истакнут правац вршења глаголске радње. Разуме се, све ово вреди и за многе друге перфектизоване глаголе који имају завршносвршено значење; такви су, например, глаголи: *дојрчајти*, *дојуријти*, *дојушовајти*, *ући*, *ујрчајти*, „*улетјети*“ („Нена је *улетјела код мене* у собу као север“... — Политика (за децу), 6 фебруар 1958), *наврајити*, *сврајити* и др. Неколико примера из Даничићеве Синтаксе, које сам у почетку навео, имају глаголе: *доћи*, *уврајити се*, *изићи* у перфекту и аористу. И Даничић је ту осетио праву синтаксичку вредност генитива с предлогом *код*, само што је то формулисао као место где примицање „бива“ — у духу тзв. локалистичке теорије.

Оствареност радње ових глагола увек изазива и психолошки осећај да је онај који ју је извршио истовремено и присутан тамо где се налази лице које је било циљ таквог, свршеног кретања. А то је довољан разлог да се у језичком осећању употреба дативног падежног облика уз те глаголе помеша са употребом предлога *код* с генитивом. То је затим прелазило и на све друге глаголе који су са озима сродни по основном значењу и по саставу. Употребљавање предлога *код* уз *доћи* и *ући* проширено је и на глаголе *доћи*, *ојћи*, *ићи*, *долазити* и сл. — нарочито када су у облику којим се њихова радња приказује као већ извршена, готова. Та се готовост може у свести каткад схватити као да је и временом и местом непосредно везана за сам циљ вршења глаголске радње; пример: *Одем код њега* и кажем му то. А код оваквих глагола несвршенога вида често се износи радња која није у току или у процесу остваривања, већ је дата у целини пошто је прошла сва; таква је, например, у реченици: Недељом је *ишао код родитеља*. То такође може утицати да се предлог *код* с генитивом све више употребљава и уз ове глаголе чије основно видско значење не садржи завршносвршени тренутак кретања.

Б. Милановић